

تأثیر عوامل ژئوپلیتیک نظامی کشورهای محور مقاومت بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران در منطقه غرب آسیا

حسین مهربانی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۱۰

چکیده

تحولات کنونی نظام بین‌الملل باعث شده است تا کشورهای محور مقاومت در منطقه غرب آسیا از اهمیت ژئوپلیتیکی زیادی برخوردار باشند؛ این اهمیت با توجه به پیوستگی جغرافیایی آن‌ها با کشور ایران تأثیر زیادی بر راهبردهای دفاعی ج.ا.ای می‌تواند داشته باشد که در این تحقیق سعی شده است تأثیر عوامل ژئوپلیتیک نظامی این کشورها (عراق، سوریه، لبنان و سرزمین‌های اشغالی) مؤثر بر تدوین راهبرد دفاعی کشور به‌عنوان مسئله تحقیق مورد بررسی قرار داده شود؛ بنابراین در پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی و به صورت کاربردی و با استفاده از گردآوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای و تحقیقات میدانی تلاش گردیده است تا عوامل ژئوپلیتیک نظامی مرتبط و مؤثر بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران به‌عنوان هدف تحقیق شناسایی گردند؛ بدین منظور برای تعیین این عوامل و تبیین نقش آن‌ها (در قالب بسترهای فرصت‌آفرین، تهدیدزا، قوت و ضعف) پرسش‌نامه دو قسمتی تنظیم و طراحی گردید که به منظور تأیید عوامل مؤثر ژئوپلیتیک نظامی و نقش‌های احصاء شده آن‌ها بر تدوین راهبرد دفاعی بین جامعه نمونه آماری ۵۰ نفری به صورت تمام‌شمار توزیع و پس از اخذ نظر جامعه نمونه آماری با استفاده از تکنیک‌ها و روش‌های آماری، تجزیه و تحلیل شده و در نهایت در قسمت نتیجه‌گیری و در پاسخ به سؤالات تحقیق، عوامل مؤثر ژئوپلیتیک نظامی کشورهای محور مقاومت در قالب ۲۷ عامل احصاء شد که ۱۳ عامل آن فرصت، ۱۲ عامل آن تهدید و ۲ عامل قوت است که در تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران مؤثر می‌باشند.

کلیدواژه‌ها: عوامل ژئوپلیتیک نظامی، راهبرد دفاعی، کشورهای محور مقاومت، ج.ا.ایران، غرب آسیا.

مقدمه

غرب آسیا در تقاطع سه قاره آسیا، آفریقا و اروپا و در مجاورت اقیانوس هند قرار گرفته است و پنج دریای مدیترانه، احمر، خزر، سیاه و خلیج فارس در آن واقع شده‌اند. وجود چهار تنگه بزرگ (شامل هرمز، باب‌المندب، بسفر و داردانل) در میان انشعاب اقیانوس‌ها، بندرها و راه‌های دریایی سبب شده است تا این منطقه از دیرباز به لحاظ تجاری و نظامی اهمیت راهبردی داشته باشد. جمعیت ساکن در غرب آسیا نامتجانس و از اختلاط بین اقوام و مذاهب مختلف عرب، ترک، فارس، کرد، ارمنی، بربر، یهودی، مسیحی، سنی، شیعه و دروزی تشکیل شده است. اکتشاف نفت و گاز در اوایل دهه ۱۳۰۰ شمسی در غرب آسیا و مسیرهای انتقال و توزیع آن بر اهمیت راهبردی این منطقه افزود و منازعه و رقابت قدرت‌های بزرگ را در آن تشدید کرد. مناسبات تجاری میان اروپا، آفریقا و آسیا وابستگی ویژه‌ای به ارتباطات دریایی و هوایی دارد که در واقع غرب آسیا در کانون این ارتباطات حساس، قرار گرفته است. دو جزیره بزرگ جهانی (آسیا و آفریقا) و اقیانوس‌های هند و اطلس از طریق غرب آسیا با هم مرتبط می‌شوند که ریشه بسیاری از منازعات ژئوپلیتیکی را می‌توان از این زاویه مورد نقد و بررسی قرار داد.

محور مقاومت یک «ائتلاف ژئوپلیتیک» منطقه‌ای و مرکب از مجموعه بازیگران دولتی (ج.ا.ایران، عراق و سوریه) و غیردولتی (حزب‌الله لبنان، حماس و جهاد اسلامی فلسطین) است که دارای منافع مشترک ملی و ایدئولوژیک می‌باشند؛ با توجه به این تعریف در مقابل این محور، ائتلافی از نظام‌های کهن اقتدارگرا، استکباری و پادشاهی قرار دارد که منافع آن در تضاد با محور مقاومت تعریف می‌شود؛ آنچه می‌توان برای جمهوری اسلامی تهدید باشد، تهدیدات فرمانطقه‌ای است که عمدتاً آمریکا و رژیم صهیونیستی هستند. موقعیت ژئوپلیتیکی ج.ا.ایران، آن را با مجموعه‌ای از تهدیدات و ملاحظات امنیتی مواجه کرده است. با توجه به این که از گذشته تاکنون، تأثیر عوامل ژئوپلیتیک نظامی کشورهای محور مقاومت در زمینه‌های بروز تهدید یا جنبه‌های فرصت‌آفرین مؤثر بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران به صورت علمی و دقیق مشخص نشده است؛ بنابراین مسئله اصلی پژوهش

حاضر این است که عوامل ژئوپلیتیک نظامی کشورهای محور مقاومت چه تأثیری بر راهبرد دفاعی ج.ا.ایران داشته و چه فرصت، تهدید، قوت و ضعفی ناشی از این عوامل ژئوپلیتیک برای نظام دفاعی ج.ا.ایران وجود دارد.

از حیث اهمیت، انجام این تحقیق دستاوردهای زیر را در بر خواهد داشت:

- کمک به تهیه طرح راهبردی دفاعی همه جانبه‌نگر، با نگاه به آینده، آرمان‌گرا در عین واقع‌بینی؛
- کمک به تدوین راهبردهای دفاعی ج.ا.ا. در منطقه غرب آسیا بر اساس عوامل ژئوپلیتیکی کشورهای محور مقاومت با توجه به حضور نیروهای نظامی فرامنطقه‌ای و بازیگران غیردولتی مانند داعش و ... در این منطقه موجب درک صحیح و درست از تهدیدات بالقوه و بالفعل دفاعی کشور می‌شود و نقاط قوت و ضعف، تهدید و فرصت‌های دفاعی کشور احصاء می‌گردد؛
- برداشت صحیح و اصولی از ارزیابی عوامل ژئوپلیتیکی با کارکردهای متفاوت در قالب عوامل محیطی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) می‌تواند تأثیر عمده‌ای در تدوین راهبردهای دفاعی کشور در منطقه غرب آسیا داشته باشد؛
- به پیش‌بینی تهدیدها و فرصت‌های آینده منطقه به‌ویژه در حوزه نظامی کمک می‌کند؛
- موجب کشف قابلیت‌ها و توانمندی‌های نظامی ج.ا.ا. در منطقه غرب آسیا می‌شود. از حیث ضرورت، عدم اطلاع از انجام این تحقیق می‌تواند حداقل عواقب و پیامدهای ذیل را در برداشته باشد:
- عدم اطلاع از عوامل ژئوپلیتیک نظامی در منطقه غرب آسیا مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیک کشورهای محور مقاومت اسلامی باعث عدم درک صحیح و درست از تهدیدات بالقوه و بالفعل نظامی کشور می‌شود و نقاط قوت و ضعف، تهدید و فرصت‌های نظامی کشور در مقابله با دشمنان در منطقه احصاء نخواهد شد؛

- موجب غفلت در پیش‌بینی تهدیدها و فرصت‌های آینده به‌ویژه در حوزه نظامی در منطقه غرب آسیا خواهد شد؛
- موجب غفلت در کشف و پیش‌بینی قابلیت‌ها و توانمندی‌های نظامی ج.ا.ایران در منطقه غرب آسیا می‌شود.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

پیشینه‌شناسی تحقیق

(۱) محمدرضا حافظ‌نیا و همکاران (۱۳۸۶) در مقاله‌ای با عنوان «الگوی نظری طراحی راهبرد دفاعی مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیکی» اظهار می‌دارند که منابع، امکانات و ابزارهایی که برای طراحی یک راهبرد مورد توجه قرار می‌گیرند، در موارد زیادی از نظر موضوع و مصداق با عوامل شناخته شده ژئوپلیتیکی تطابق دارند؛ از جمله می‌توان به موقعیت استراتژیک و ژئواستراتژیک، وضعیت اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، فرهنگی، جنبه‌های طبیعی و فیزیکی سرزمین نظیر شکل، وسعت و نیز موقعیت‌های ارتباطی، دریایی، ساحلی و نوع، میزان منابع طبیعی و کمیت و کیفیت منابع انسانی و عناصر فرهنگی و تاریخی و ... اشاره کرد. طراحان راهبردهای دفاعی در نهادهای دفاعی - نظامی با وجود آنکه در طرح‌های خود به برخی از عوامل ژئوپلیتیکی توجه می‌کنند و آن را در طراحی‌های خود دخالت می‌دهند؛ اما هیچ نشانه‌ای از توجه علمی و تأثیر نظام‌مند این عوامل در تدوین راهبردهای دفاعی دیده نمی‌شود. ارائه یک الگوی نظری برای طراحی راهبردهای دفاعی مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیکی، مستلزم شناسایی عوامل مؤثر و کشف رابطه میان این عوامل با راهبرد دفاعی، تبیین نوع، چگونگی و میزان تأثیر عوامل موردنظر در طراحی راهبرد دفاعی است.

(۲) نودری (۱۳۹۴) در کتاب خود با عنوان «تعیین عوامل ژئوپلیتیک حوزه دریای عمان و تأثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران» در چارچوب نظری تحقیق خود در بیان قالب عوامل طبیعی ژئوپلیتیک کشورهای حوزه دریای عمان به

عامل‌های ۱- موقعیت جغرافیایی و ژئوپلیتیکی؛ ۲- موقعیت راهبردی و ژئواستراتژیک؛ ۳ - وسعت و شکل سرزمین؛ ۴- وضع توپوگرافی (ناهمواری‌ها، شبکه آب‌ها و مرزها)؛ ۵- وضع آب و هوا (اقلیم) اشاره دارد.

(۳) سید مصطفی هاشمی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر ژئوپلیتیک عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران» بیان می‌کند که موقعیت جغرافیایی، راه‌های مواصلاتی به کشورهای منطقه، شبکه آب‌ها و سایر عوامل ثابت ژئوپلیتیک این کشور از اهمیت زیادی برخوردارند. بررسی ژئوپلیتیک عراق عوامل متغیر و به‌ویژه منابع انسانی و ترکیب قومیتی این کشور از اهمیت زیادی در سیاست خارجی ج.ا.ایران برخوردار است. وجود منابع عظیم نفتی، چالش دسترسی به آب‌های آزاد، وجود مرزهای طبیعی و تحمیلی با همسایگان، اختلاف در استفاده از رودهای مشترک، اقوام و مذاهب مختلف در این کشور، از شاخص‌های چالشی عراق است که دارای اثر منفی بر امنیت ملی ج.ا.ایران است.

مبانی نظری

مفهوم ژئوپلیتیک

تعریف این واژه از نظر حافظ‌نیا عبارت است از «علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر» (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۲۶) که تعریف منتخب محقق در این پژوهش نیز محسوب می‌گردد.

عوامل ژئوپلیتیکی

از جمله عوامل شناخته شده ژئوپلیتیک می‌توان به موقعیت‌های استراتژیک و ژئواستراتژیک، موقعیت‌های ارتباطی، دریایی و ساحلی، جنبه‌های طبیعی و فیزیکی سرزمین نظیر شکل، وسعت، اوضاع توپوگرافی و اقلیم و وضعیت‌های اقتصادی، سیاسی، نظامی، اجتماعی و فرهنگی و نوع و میزان منابع طبیعی و کمیت و کیفیت منابع انسانی و عناصر فرهنگی و تاریخی و... اشاره کرد. تمام این عوامل ژئوپلیتیکی با درجات مختلف

تأثیر قابل توجهی بر روند طراحی و اجرای استراتژی دارند (همان: ۱۴) و یا عوامل کلان ژئوپلیتیک شامل عوامل طبیعی، انسانی، اقتصادی، سیاسی داخلی، سیاسی بین‌المللی و نظامی می‌باشد (نوذری، ۱۳۹۱: ۵۶).

بسترهای فرصت آفرین ژئوپلیتیک

ویژگی‌ها، ملاحظات و واقعیت‌های بالقوه در محیط خارج از مرزهای جغرافیایی یک کشور که از جنس عوامل ژئوپلیتیک بوده؛ به طوری که استفاده صحیح و به موقع از آن‌ها موجب تسهیل و تسریع در دستیابی به اهداف دفاعی در قبال آن کشور می‌شود (گروه مطالعاتی امنیت، ۱۳۸۷: ۱۰۸).

بسترهای تهدیدزای ژئوپلیتیک

ویژگی‌ها، ملاحظات و واقعیت‌های بالقوه در محیط خارج از مرزهای جغرافیایی یک کشور که از جنس عوامل ژئوپلیتیک بوده و ماهیتاً می‌تواند موجب کندی یا ممانعت از دستیابی به اهداف دفاعی در قبال آن کشور شود را بسترهای تهدیدزای ژئوپلیتیک می‌گویند (همان: ۱۰۹).

قوت ژئوپلیتیک

ویژگی‌ها، ملاحظات و واقعیت‌های موجود در محدوده داخلی جغرافیای یک کشور که از جنس عوامل ژئوپلیتیک بوده و به‌کارگیری درست آن‌ها موجب تسهیل و تسریع در دستیابی به اهداف دفاعی و غیردفاعی آن کشور می‌شود را قوت ژئوپلیتیک گویند (بیک، ۱۳۹۵: ۲۶).

ضعف ژئوپلیتیک

ویژگی‌ها، ملاحظات و واقعیت‌های موجود در محدوده داخلی جغرافیای یک کشور که از جنس عوامل ژئوپلیتیک بوده و باعث کندی یا ممانعت از دستیابی به اهداف دفاعی و غیردفاعی کشور می‌شود را؛ ضعف ژئوپلیتیک گویند (همان).

راهبرد دفاعی

راهبرد دفاعی عبارت است از «جگونگی توزیع و به‌کارگیری منابع، مقدورات و ابزارهای ملی برای تأمین اهداف دفاعی» (حافظ‌نیا، ۱۳۸۶: ۱۳) که این تعریف نیز مورد بهره‌برداری محقق در این پژوهش می‌باشد و یا راهبرد دفاعی از مؤلفه‌های راهبرد ملی محسوب می‌شود، اندیشمندان امور نظامی اکثراً راهبرد دفاعی را فراتر از قلمرو نظامی و حیطه نیروهای مسلح دانسته و آن را به کاربرد قدرت ملی ربط می‌دهند که شامل مؤلفه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و غیره می‌شود (نوذری، ۱۳۹۱: ۱۹).

کشورهای محور مقاومت

در این تحقیق محور مقاومت شامل کشورهای ج.ا.ایران، عراق، سوریه، لبنان و سرزمین فلسطین (نهضت مقاومت در فلسطین اشغالی) می‌باشد؛ علت این انتخاب همسایه بودن و پیوستگی ژئوپلیتیکی بین این کشورها می‌باشد (مصاحبه با خبرگان).

عوامل ژئوپلیتیک نظامی ج.ا.ایران

سیاست‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران

در ج.ا.ایران طبق اصل ۱۷۶ قانون اساسی، مسئولیت تعیین سیاست‌های دفاعی کشور به عهده شورای عالی امنیت ملی است که اعضای آن را سران سه قوه، نمایندگان مقام معظم رهبری و فرمانده کل قوا، رئیس ستاد کل نیروهای مسلح و فرماندهان عالی‌رتبه نظامی، وزرای امور خارجه، کشور، اطلاعات و دفاع حسب مورد تشکیل می‌دهند. اختیارات این شورا برابر قانون عبارت است از: تعیین سیاست‌های دفاعی - نظامی در چارچوب سیاست‌های کلی نظام که از سوی مقام معظم رهبری و فرمانده کل قوا ابلاغ می‌گردد، هماهنگ کردن فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اطلاعاتی کشور در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی و بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدات داخلی و خارجی (چگینی، ۱۳۸۴: ج ۱: ۳۱۹).

قدرت نظامی و توان کمی و کیفی نیروهای مسلح ج.ا.ایران

ساختار کلی نیروهای مسلح کشور شامل؛ (۱) - ستاد کل نیروهای مسلح و قرارگاه مرکزی حضرت خاتم‌الانبیاء (صلی‌الله و علیه و آله و سلم) که هماهنگی، فرماندهی و هدایت کلیه نیروهای مسلح را به عهده دارند؛ (۲) - فرماندهی کل ارتش ج.ا.ایران با نیروهای زمینی، دریایی، هوایی و قرارگاه پدافند هوایی که برابر قانون اساسی، مسئولیت دفاع از تمامیت ارضی کشور را به عهده دارد؛ (۳) - فرماندهی کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با نیروهای زمینی، دریایی، هوافضا، قدس و سازمان بسیج که برابر قانون اساسی، مسئولیت پاسداری و حفاظت از دستاوردهای انقلاب اسلامی را به عهده دارد؛ (۴) - نیروی انتظامی ج.ا.ایران که مسئولیت برقراری نظم و امنیت اجتماعی کشور را به عهده دارد؛ (۵) - وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح نیز مسئول پشتیبانی و تأمین اقلام تسلیحاتی و تجهیزاتی مورد نیاز نیروهای مسلح می‌باشد (نوذری، ۱۳۹۲: ۴۱۹).

تأسیسات و صنایع نظامی کشور ج.ا.ایران

پس از پایان جنگ با بهره‌گیری از تجارب هشت سال دفاع مقدس، ضرورت داشتن تأسیسات زیربنایی برای تولید تجهیزات پیشرفته نظامی و رسیدن به خودکفایی در امور صنایع نظامی مادر و وابسته، بیش از پیش احساس گردید که در نتیجه این اقدام، امروزه ما شاهد پیشرفت صنایع دفاعی در زمینه طراحی و ساخت هواپیماهای جنگنده آذرخش، ساخت تانک ذوالفقار و نفربرهای براق، بازسازی بالگردها و هواپیماهای آسیب دیده دوران جنگ و ساخت بالگرد شباویز، پروژه ساخت مشترک هواپیماهای آنتونف ج.ا.ایران ۱۴۰ با همکاری اوکراین، طراحی و ساخت موشک‌های بالستیک زمین به زمین به‌ویژه نسل توسعه‌یافته موشک شهاب ۳ با بردی حدود ۲۰۰۰ کیلومتر و صدها پروژه دیگر هستیم؛ تمامی این دستاوردهای نظامی حاصل تجارب دوران دفاع مقدس و سال‌های بعد از آن، نشان‌دهنده این موضوع است که می‌توان با خودباوری و اعتماد به نفس بر مشکلات صنعتی فائق آمد و به خودکفایی در صنعت دفاعی دست یافت و از این طریق نقش مؤثری در استقلال سیاسی و تأمین امنیت ملی کشور ایفاء نمود؛ به‌طورکلی امروزه صنایع و

تحقیقات دفاعی وابسته به وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح در چند سازمان بزرگ متمرکز شده‌اند که عمده آن‌ها عبارتند از: (۱)- سازمان صنایع هوا - فضا شامل گروه‌های صنعتی شهید باکری و شهید همت و گروه‌های صنعتی موشک‌های پدافند هوایی و کروز؛ (۲)- سازمان صنایع هوایی و کارخانجات وابسته به آن؛ (۳)- سازمان صنایع مهمات و جنگ افزارسازی؛ (۴)- صنایع الکترونیک و مخابرات؛ (۵)- مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی (نوذری، ۱۳۹۱: ۲۳۶).

قراردادها و پیمان‌های نظامی ج.ا.ایران

از قراردادها و پیمان‌های دفاعی و نظامی ج.ا.ایران می‌توان به قرارداد خرید جنگنده Su-۳۰، سامانه پدافند هوایی اس-۳۰۰، تانک‌های جدید و همکاری‌های فضایی با روسیه اشاره کرد. مدل جنگنده‌های فلانکرهای روسیه مدل دو نفره Su-۳۰ می‌تواند ترکیب قابل توجهی از تسلیحات هوا به هوا و هوا به زمین و از جمله موشک‌های آر-۷۷ که شبیه موشک آمریکایی امرام است و برد آن از ۹۰ کیلومتر فراتر می‌رود و نیز موشک ضد کشتی یاخونت با برد سیصد کیلومتر را حمل کند. بعد از خریداری این جنگنده‌ها علاوه بر افزایش قابل توجه توان دفاع هوایی، رهگیری و مأموریت‌هایی ضربتی دوربرد به نیروی هوایی ج.ا.ایران این توانایی داده خواهد شد که با استفاده از سوخت‌گیری هوایی مأموریت‌هایی به مسافت پنج هزار کیلومتر را نیز انجام دهد. ج.ا.ایران از فقدان هواپیماهای آموزشی پیشرفته نیز رنج می‌برد؛ به همین دلیل است ج.ا.ایران تعداد محدودی هواپیمای یاک ۱۳۰ نیز از روسیه خریداری خواهد کرد که از آن می‌توان در مأموریت‌های ضد تروریستی در منطقه نیز استفاده کرد (پایگاه خبری تابناک، برخط).

عوامل ژئوپلیتیک نظامی عراق

سیاست‌های دفاعی - امنیتی عراق

قانون اساسی جدید عراق نیروهای مسلح این کشور را نیرویی دفاعی و تحت فرماندهی رهبری حاکمیت مدنی عراق معرفی و نظامیان را از دخالت در امور سیاسی

برحذر می‌دارد؛ بنابراین شکل و محتوای نیروهای مسلح با گذشته به‌طور اصولی دچار تحول شده است. بندهای مربوط به این موضوع عبارتند از:

ماده ۷: عراق به مبارزه با انواع تروریسم پایبند است و سعی می‌کند از تبدیل خاک خود به مرکز، گذرگاه یا صحنه فعالیت‌های آن جلوگیری کند.

ماده ۸: عراق اصول حسن همجواری را رعایت کرده و به عدم دخالت در امور داخلی دیگر کشورها پایبند است و می‌کوشد منازعات را با ابزارهای مسالمت‌آمیز حل و فصل کند، روابط خود را بر اساس منافع مشترک و مقابله به مثل برقرار و تعهدات بین‌المللی خود را رعایت می‌کند.

* تشکیل گروه‌های شبه نظامی در خارج از چارچوب نیروهای مسلح ممنوع

است (معاونت اطلاعات راهبردی سپاه، ۱۳۹۶: ۱۰۱).

قدرت نظامی و توان کمی و کیفی نیروهای مسلح عراق

برابر قانون اساسی و همچنین آخرین مصوبات رئیس دولت موقت، ساختار نیروهای مسلح عراق شامل وزارت دفاع، ستاد مشترک ارتش، نیروی زمینی، نیروی هوایی، نیروی دریایی و گارد مرزی آن که تحت امر وزارت کشور می‌باشد. سیستم فرماندهی نیروهای مسلح در عراق مشابه نیروهای مسلح آمریکاست؛ لازم به ذکر است که مجموعه نیروهای مسلح عراق را نخست‌وزیر فرماندهی می‌نماید؛ در حال حاضر لشکرهای رزمی که بالغ بر ۱۱ لشکر می‌باشند، به‌صورت مستقیم به وزارت دفاع عراق متصل می‌باشند؛ بنابراین نیروی زمینی ارتش عراق، رده‌ای تحت عنوان سپاه ندارد. در ارتش جدید عراق نیروی وظیفه به آن معنا که در ارتش سابق بود، وجود ندارد و جایگزین آن‌ها نیروهای هستند که به‌صورت قراردادی در ارتش مشغول به فعالیت می‌باشند (همان: ۱۱۳).

جدول شماره ۱: استعداد نیروهای نظامی عراق

نام رده	استعداد
نیروی زمینی	۲۹۵/۰۰۰ نفر
نیروی دریایی	۳/۶۰۰ نفر
نیروی هوایی	۵/۰۵۰ نفر
نیروهای انتظامی و مرزها	۲۵۱/۰۰۰ نفر
نیروهای حشدالشعبی	۱/۲۰۰/۰۰۰ نفر
جمع کل نیروها	۱/۷۵۴/۴۵۰ نفر

(همان)

تأسیسات و صنایع نظامی کشور عراق

منابع خارجی تأمین‌کننده نیازهای تسلیحاتی برای عراق وجود ندارد، کشور عراق نیازهای تسلیحاتی و تجهیزات مورد نیاز خود را از طریق کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا و اخیراً روسیه و انعقاد قرارداد خریدهای تسلیحاتی از منابع داخلی و فروش نفت تأمین می‌نماید. اکنون صنایع مهم نظامی قابل توجهی در عراق وجود ندارد. مقدار و تعداد کارخانجات و صنایع تسلیحاتی که در دوره رژیم صدام وجود داشت در جریان جنگ آمریکا با عراق در سال ۲۰۰۳ و به‌ویژه در هنگام اشغال منهدم و از بین رفته است؛ این امر یکی از راهبردهای آمریکا در عراق بوده است، علت آن هم نظارت ویژه و بازنمودن دروازه‌های فروش اسلحه غرب مخصوصاً خود آمریکا در دوره بازسازی ارتش جدید عراق، طی سال‌های متمادی برای دریافت سودهای کلان اقتصادی بوده است. عراق بعد از سقوط رژیم بعث کمک‌های نظامی و تسلیحاتی از برخی کشورها دریافت کرده است که می‌توان به کمک‌های زیر اشاره کرد:

- در آگوست ۲۰۰۵ دولت مجارستان تعدادی از تانک‌های T72 خود را که پس از جنگ سرد در انبارهای طولانی مدت خود نگهداری می‌کرد، به عراق تحویل داد.
- کشور امارات عربی متحده ۷ فروند هواپیمای توربو پراپ به نیروی هوایی عراق اهدا نمود.

- در سال ۲۰۰۵ کشور سوئیس با فروش ۱۸۰ دستگاه نفربر زرهی از نوع M113 به دولت امارات عربی متحده موافقت کرد که قرار بود دولت امارات این نفربرها را به‌عنوان هدیه به کشور عراق اهدا کند.

- اردن نیز علاوه بر کمک‌های فنی و آموزشی به پلیس و نیروهای مسلح عراق اقدام زیر را به‌عنوان کمک تسلیحاتی به عراق اعطا نمود:

* ۲۵۰ دستگاه نفربر زرهی اوکراینی از نوع BTR-94؛

* ۱۰۰ نفربر زرهی ساخت انگلیس و M113 ساخت آمریکا؛

* ۲ فروند هواپیمای ترابری C130B هرکولس؛

* ۱۶ فروند بالگرد از نوع UH1-H. (همان: ۱۲۰)

قراردادها و پیمان‌های نظامی عراق

(۱) - موافق‌نامه امنیتی راهبردی عراق-آمریکا در سال ۲۰۰۸ میلادی

ارتش آمریکا به موجب قطعنامه ۱۷۹۰ که در سازمان ملل در مورد عراق به تصویب رسید، سال ۲۰۰۸ میلادی، آخرین سال حضورش در عراق بود؛ بنابراین درصدد تداوم حضور خود به نوعی دیگر در عراق شد؛ به همین خاطر توافق‌نامه امنیتی و نظامی بلندمدتی میان رؤسای جمهوری عراق و آمریکا به امضا رسید؛ این توافق‌نامه در سه بخش سیاسی، اقتصادی و امنیتی تنظیم شده است. در محور امنیتی توافق‌نامه مذکور، بر حمایت آمریکا از دولت عراق در برابر خطرات خارجی و داخلی و همکاری برای تقویت نیروهای نظامی عراق و آموزش و تسلیح آن‌ها تأکید شده است. برخی اعضای دولت و نمایندگان پارلمان عراق، مفاد پیش‌نویس توافق‌نامه مذکور را افشا کردند که مخاطرات امنیتی جدی برای مردم عراق و کشورهای همسایه دارد. از جمله این موارد انجام عملیات نظامی توسط آمریکا بدون محدودیت زمانی و مکانی، بازداشت افراد مظنون از نظر امنیتی توسط نیروهای آمریکا و عدم اجبار حضور افراد نظامی و غیرنظامی وابسته به آمریکا در دادگاه‌های عراق است؛ همچنین آمریکا می‌تواند ۱۴ پایگاه نظامی را در عراق ایجاد کند و نیروهای آمریکایی بر خرید، تسلیح و آموزش ارتش و پلیس عراق نظارت خواهند داشت؛

اما موضوع دیگری که در این پیش‌نویس مطرح است موضوع عادی‌سازی روابط عراق با رژیم صهیونیستی در چارچوب طرحی موسوم به «عراق عامل استقرار منطقه‌ای» است. ایالات متحده آمریکا سیاست کشور عراق را در زمینه خرید تسلیحات کنترل می‌کند. تسلط بارز شرکت‌های آمریکایی در واردات تسلیحات عراق، حداقل برای ۵ سال آینده، حفظ خواهد شد. شرکت‌های آمریکایی طبق قراردادهای منعقد شده خود با عراق در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ میلادی، مبلغ ۳ میلیارد و ۳۰۰ میلیون دلار را دریافت خواهند کرد؛ این رقم می‌تواند در ازای انعقاد قراردادهای جدید آمریکا با عراق افزایش یابد (همان: ۱۱۵).

(۲) - قراردادهای خرید تسلیحاتی عراق از آمریکا و روسیه

کشور عراق پس از اشغال این کشور توسط آمریکا و از زمان تشکیل ارتش جدید این کشور در راستای تجهیز و خرید تسلیحات مورد نیاز گام‌های بلندی برداشته و قراردادهای متعددی با کشور روسیه منعقد نموده است. روسیه در فاصله سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۱ میلادی، مبلغ ۲۴۶ میلیون دلار اسلحه به عراق فروخته که بیشتر آن بالغ‌گرد بوده است (همان).

(۳) - توافق‌نامه همکاری عراق و ناتو

عراق و ناتو در ۳ مهر ۱۳۹۱ (۲۴ سپتامبر ۲۰۱۲) توافق‌نامه همکاری به منظور پیش‌برد روابط امنیتی دو طرف و کمک به سازندگی نهادهای امنیتی عراق در بروکسل امضا کردند؛ این توافق‌نامه به دست آلکساندر ورشبو معاون دبیر کل ناتو و فالخ فیاض، مشاور امنیت ملی عراق که از ناتو دیدار می‌کند، امضا شد. بر اساس این توافق‌نامه، ناتو به ایجاد نهاد امنیتی مدرن عراق کمک می‌کند. ناتو و عراق برای تقویت توانایی نهادهای امنیتی و دانشکده‌های نظامی عراق را ارتقاء می‌دهند؛ به علاوه این توافق‌نامه چارچوبی برای انجام گفت‌وگوهای سیاسی و همکاری در زمینه تربیت و آموزش ایجاد کرده است. در اعلامیه مطبوعاتی ناتو آمده است: توافق‌نامه به برگزاری گفت‌وگوهای دوطرفه و مقابله مشترک با چالش‌ها کمک می‌کند و نشان می‌دهد که عراق به صورت رسمی شریک جهانی ناتو شده است (همان: ۱۱۶).

(۴) - توافق‌نامه عراق و انگلیس برای آموزش نیروی دریایی عراق

پس از خروج نیروهای انگلیسی از جنوب عراق در تابستان ۲۰۰۹ و به دنبال ماه‌ها گفتگو و مذاکره انگلیس‌ها با مقامات عراقی، سرانجام توافق‌نامه همکاری نظامی عراق و انگلیس در مجلس ملی عراق تحت عنوان «توافق‌نامه همکاری نظامی عراق با انگلیس» به تصویب رسید. انگلیسی‌ها هدف از این توافق‌نامه را بازسازی نیروی دریایی عراق و آموزش و تجهیز این نیرو اعلام و تأکید نمودند مهم‌ترین وظیفه نیروی‌های آموزش داده شده حفاظت از سکوهای نفتی عراق که در ۱۰۰ کیلومتری بندر ام‌القصر بین آب‌های ج.ا.ایران و کویت قرار گرفته است، مدت این توافق‌نامه یک‌سال بوده است (همان: ۱۱۷).

عوامل ژئوپلیتیک نظامی سوریه

سیاست‌های دفاعی - امنیتی سوریه

بافت اصلی ارتش سوریه در پیش از استقلال این کشور شکل گرفته و ارتش سوریه در زمان استقلال در حال تبدیل شدن به یک ارتش فنی بود؛ به دلیل اینکه افرادی که به ارتش پیوسته بودند، بیشتر افرادی سیاسی بودند. ارتش سوریه بعد از استقلال به یک ارتش سیاسی تبدیل گردید. در زمان حافظ اسد نقش ارتش و نظامیان در سیاست افزایش پیدا کرد و مهم‌ترین مشاوران حافظ اسد، افسران نظامی مانند سرلشکر محمدالخولی فرمانده نیروی هوایی، سرلشکر ابووائل، سرلشکر شفیق فیاض، سرلشکر علی حیدر و... بودند که به‌رغم عدم استطاعت مالی سوریه برای مدرن نمودن ارتش خود؛ اما حافظ اسد از جو حاکم بر رقابت شرق و غرب استفاده نمود و ارتش این کشور را تقویت نمود تا به توازنی نسبی با ارتش رژیم صهیونیستی برسد و بدون شک رقابت با رژیم صهیونیستی و اشغال مناطقی از سوریه توسط این رژیم و خوی تجاوزکارانه آن باعث شد که حافظ اسد به ارتش اهمیت ویژه‌ای بدهد به‌طوری‌که در آن زمان از نظر قدرت و نیرو ارتش سوریه دومین ارتش کشورهای عربی پس از ارتش مصر بود. فرماندهی ارتش سوریه که به نام ارتش عربی سوریه نامیده می‌شود برعهده

رئیس‌جمهور که فرمانده کل ارتش و نیروهای مسلح می‌باشد قرار دارد. (دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۹۲: ۱۶۴-۱۶۳).

قدرت نظامی و توان کمی و کیفی نیروهای مسلح سوریه

قسمت‌های ارتش سوریه به شرح ذیل تقسیم می‌گردد:

- اداری؛

- ضد اطلاعات ارتش؛

- نیروی زمینی؛

- نیروی هوایی؛

- نیروی دریایی.

سازمان نظامی ارتش به شرح ذیل می‌باشد:

نیروی زمینی: استعداد نیروی زمینی ۳۰۰ هزار نفر که از این تعداد ۱۳۰ هزار نفر کادر وظیفه اجباری، ۵۰ هزار نفر نیروی احتیاط و باقی کادر رسمی هستند؛ این نیرو دارای سه سپاه می‌باشد که سپاه اول در دمشق، سپاه دوم در منطقه زبدانی و سپاه سوم در شهر حلب در شمال سوریه مستقر است.

نیروی هوایی: استعداد نیروی هوایی ۱۰۰ هزار نفر است و دو نیروی دفاع هوایی و هوایی تابع آن است. دانشکده نیروی هوایی سوریه نیز در حلب قرار دارد.

نیروی دریایی: استعداد نیروی دریایی ۱۲ هزار نفر است و فرماندهی این نیرو در شهر لاذقیه قرار دارد و نیروهای آن در شهرهای لاذقیه، بانیا و طرطوس مستقر هستند (همان: ۱۶۱-۱۵۵).

تأسیسات و صنایع نظامی کشور سوریه

سیستم موشکی شامل؛

- ۶۰ فروند از نوع اسکاد D.C؛

- سکوهای پرتاب موشک‌های زمین به زمین؛

- موشک هدایت شونده ضد تانک؛

- انواع مختلف ضد هوایی؛

- موشک زمین به هوا می باشد.

سوریه در سال ۲۰۰۰ موشک اسکاد D کره‌ای خود را که ۳۶۰ مایل برد داشت را با موفقیت آزمایش کرد. در سال ۲۰۰۱ میلادی رژیم صهیونیستی موشک اسکادی که از حلب در شمال سوریه به طرف جنوب شلیک شده بود را ردیابی کرد؛ محل فرود این موشک در بیابانی در جنوب سوریه بود. در اوایل سال، بسیاری از کارشناسان نظامی معتقد بودند سوریه دارای حداقل ۲۶ سکوی پرتاب موشک اسکاد و ۳۰۰ الی ۴۰۰ فروند موشک اسکاد B.C بوده است؛ اسکاد B؛ قادر به حمل یک کلاهک ۱۰۰۰ کیلوگرمی و اسکاد C؛ قادر به حمل کلاهکی ۷۷۰ کیلوگرمی با دقت زیاد در هدف گیری می باشد. سوریه با این توان موشکی قادر به تهدید تمامی خاک رژیم صهیونیستی است (همان: ۱۶۰).

قراردادها و پیمان‌های نظامی سوریه

درگیری‌های نظامی سوریه با رژیم صهیونیستی و اشغال قسمتی از خاک سوریه توسط این رژیم همواره یکی از دغدغه‌های مسئولین سوریه بوده است؛ با توجه به قدرت نظامی رژیم صهیونیستی و تهدیدات این رژیم، سوریه راهبرد خود را بر این اساس تعیین نموده است. نقش ارتش در دفاع از تمامیت ارضی سوریه موجب توجه افکار عمومی به ارتش شده است و همین امر باعث تقویت نقش ارتش در داخل گردید است. دولت سوریه یکی از اهداف اصلی خود را آزادسازی جولان و مقابله با تهدیدات روز افزون رژیم صهیونیستی قرار داده است؛ برای همین دلیل بودجه زیادی را برای ارتش اختصاص داده و قرارداد کلانی را با بلوک شرق به‌ویژه پس از فروپاشی شوروی با روسیه داشته است. بدهی‌های نظامی سوریه به روسیه به بالغ بر ۱۵ میلیارد دلار است. طی دهه گذشته توجه روسیه به سوریه بیش از پیش افزایش یافت؛ طی سال‌های اخیر نیز روابط سوریه و روسیه در بعد نظامی تقویت گردیده است و سوریه اخیراً یک سیستم

دفاع هوایی پیشرفته از روسیه دریافت نموده است و گفته می‌شود سلاح‌های ضدتانک روسی که سوریه در سال ۲۰۰۶، از روسیه دریافت نمود بسیار قوی است و می‌تواند تانک‌های پیشرفته رژیم صهیونیستی را زمین‌گیر نماید (همان: ۱۵۸).

عوامل ژئوپلیتیک نظامی لبنان

سیاست‌های دفاعی - امنیتی لبنان

ارتش لبنان در طول جنگ داخلی ۱۵ ساله این کشور که تا سال ۱۹۹۱ ادامه داشت، به شدت تضعیف و تجزیه شد. حضور شبه نظامیان مختلف در این کشور که هر کدام به احزاب و گروه‌های خاصی وابسته بودند و همچنین نفوذ گروه‌ها و سازمان‌های مختلف در ارتش این کشور، کارایی آن را از بین بردند و عملاً این کشور را فاقد یک ارتش منسجم و تحت یک فرماندهی واحد که از طرف حکومت رسمی منصوب شده باشد، نمود. در سال ۱۹۹۱ هنگامی که این کشور رو به ثبات و آرامش نسبی رفت؛ ارتش این کشور مجدداً انسجام خود را بدست آورد و بر اساس توافقنامه طائف کلیه نیروهای شبه نظامی در لبنان را خلع سلاح نمود؛ به جزء واحد نظامی حزب الله لبنان و کلاً مقاومت اسلامی در جنوب این کشور که همچنان در مبارزه با رژیم صهیونیستی تا رفع اشغال سرزمین‌های جنوبی لبنان به نبرد خویش ادامه می‌دهد. تعدادی از گروه‌های شبه نظامی وابسته به طوائف مختلف نیز با در نظر گرفتن ملاحظات نسبی طائفه‌ای در ارتش این کشور ادغام شده و تحت فرماندهی واحد درآمد (دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۶: ۱۲۱).

قدرت نظامی و توان کمی و کیفی نیروهای مسلح لبنان

تعداد کل نیروهای مسلح لبنان ۶۰/۰۰۰ نفر بوده که ۵۶/۶۰۰ نفر در نیروی زمینی، ۱/۸۰۰ نفر در نیروی دریایی و ۱/۶۰۰ نفر در نیروی هوایی خدمت می‌کنند. ساختار نیروی زمینی شامل؛ ۱ هنگ تکاوری، ۱ هنگ مسلح، ۱۱ تیپ مکانیزه، ۱ هنگ هوابرد و ۱ گارد ریاست جمهوری و عمده تجهیزات آنان نیز شامل؛ ۹۲ دستگاه تانک M48A1/A، ۱۸۵ دستگاه تانک T-54، ۴۷ دستگاه تانک T-55 می‌باشد. ساختار نیروی دریایی شامل؛ ۱۳ گارد

ساحلی، ۳۵ شناور گشتی و ۲ شناور آبی خاکی می‌باشد. در نیروی هوایی نیز شامل؛ ۴ پایگاه هوایی، ۹ جنگنده، ۴ اسکادران BELL 205 و ۱ اسکادران SA330 می‌باشد. (پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام، برخط)

تأسیسات و صنایع نظامی کشور لبنان

این کشور فاقد تأسیسات و صنایع نظامی می‌باشد (دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، ۱۳۷۶: ۱۲۳).

قراردادها و پیمان‌های نظامی لبنان

لبنان فاقد قراردادها و پیمان‌های دفاعی و نظامی با کشورهای دیگر می‌باشد (همان).

عوامل ژئوپلیتیک نظامی سرزمین فلسطین

سیاست‌های دفاعی - امنیتی سرزمین فلسطین

سیاست‌های دفاعی - امنیتی نهضت مقاومت فلسطین مقابله با تجاوزات رژیم اشغالگر قدس است. رژیم اشغالگر قدس خود را توان نظامی برتر غرب آسیا می‌داند و راهبرد اصلی این کشور بر این اصل استوار است که هیچ کشوری در منطقه نباید از او پیشی گیرد و مقابله رژیم اشغالگر قدس با توان هسته‌ای ج.ا.ایران نیز از این راهبرد سرچشمه می‌گیرد (پایگاه اطلاع‌رسانی دانشنامه فلسطین، برخط).

سیاست‌های دفاعی و نظامی رژیم اشغالگر قدس شامل موارد زیر می‌باشد:

- نظامی‌سازی تجمع شهرک‌های صهیونیستی در فلسطین و بالا بردن توان مبارزان و کیفیت سلاح‌های آن‌ها،
- جنگ پیش‌دستانه؛
- بازدارندگی؛
- برتری طلبی نظامی؛
- انتقال جبهه درگیری‌ها به خاک دشمن؛
- ایجاد عمق راهبردی و تأسیس کمربند امنیتی برای رژیم صهیونیستی؛

- نرمش، سهولت تحرک و سرعت اتخاذ تصمیمات میدانی؛
 - کاستن حداکثری از تلفات نیروهای انسانی؛
 - تأثیرگذاری و ورود برای ممانعت از تسلیح طرف‌های مقابل (کشورهای عربی و اسلامی) و قرار دادن تسلیحات آن‌ها در پایین‌ترین حد ممکن.
- نظریه امنیتی رژیم صهیونیستی مبتنی بر امکان بروز جنگ در هر لحظه و پذیرفتن مبانی جنگ بر اساس قاعده حمله و دفاع و استفاده از اصل غافل‌گیری و سرعت در حرکت و حمله پیش‌دستانه است (پایگاه اطلاع‌رسانی خبرگزاری تسنیم، برخط).

قدرت نظامی و توان کمی و کیفی نیروهای مسلح نهضت مقاومت فلسطین

از فعالیت‌های دیگر دولت خودگردان، تشکیل سرویس نظامی متحدالشکل بود که منابع مختلف تعداد نیروی آن را از ۴۰/۰۰۰ تا ۸۰/۰۰۰ نفر تخمین زده‌اند (همان). نیروهای دفاع رژیم صهیونیستی که اسم مخفف آن به عبری «تزاخال» نامیده می‌شود، متشکل از سه نیروی زمینی، هوایی و دریایی است که زیر نظر مستقیم ستاد کل فرماندهی و عملیات اداره می‌شوند (پایگاه اطلاع‌رسانی دانشنامه فلسطین، برخط).

در سال ۲۰۱۶ مجموع نیروهای ارتش رژیم صهیونیستی ۶۲۱/۵۰۰ نفر برآورد شد. نیروهای زمینی در حال خدمت در این ارتش بالغ بر ۱۳۳ هزار نفر بود و نیروهای ذخیره نیز ۳۸۰ هزار نفر بودند. تعداد عناصر نیروی هوایی در حال خدمت نیز بالغ ۳۴ هزار نفر است و نیروهای ذخیره این بخش به ۵۵ هزار نفر می‌رسد. نیروی دریایی ارتش رژیم صهیونیستی نیز در این سال بیش از ۹ هزار و ۵۰۰ نفر در حال خدمت دارد و تعداد نیروهای ذخیره نیز بالغ بر ۱۰ هزار نفر می‌باشد. تعداد در حال خدمت نیروهای پلیس مرزی نیز ۷/۶۵۰ نفر می‌باشد (پایگاه اطلاع‌رسانی خبرگزاری تسنیم، برخط).

ارتش رژیم صهیونیستی از بخش‌های مختلفی تشکیل شده که شامل موارد زیر است:

- فرماندهی منطقه شمالی: اهداف فرماندهی منطقه شمالی سرزمین‌های اشغالی حمایت از مرزهای شمالی اراضی فلسطینی است که رژیم صهیونیستی آن را به اشغال خود درآورده است؛

- **فرماندهی منطقه جنوبی:** این فرماندهی به دنبال دفاع از مرزهای جنوبی اراضی اشغالی است؛ این بخش مسئولیت تمامی یگان‌های حاضر در منطقه العربیه، النقب و ایلات را نیز شامل می‌شود، بخش تحت سلطه منطقه جنوبی از مرزهای شرقی با اردن (حدود ۴۰۰ کیلومتر) آغاز شده تا مرزهای غربی با مصر (۲۴۰ کیلومتر) امتداد پیدا می‌کند؛

- **فرماندهی جبهه داخلی:** این فرماندهی در حالت‌های فوق‌العاده به‌ویژه در بخش دفاع شهری در اوضاع جنگ و بحران‌ها وارد عمل می‌شوند؛ این جبهه مأموریت‌هایی برای نجات رژیم صهیونیستی در جهان نیز انجام می‌دهد؛

- **فرماندهی بخش مرکزی (میانی):** فرماندهی بخش مرکزی به دنبال حمایت از اراضی مرکزی سرزمین‌های اشغالی و مرزهای شرقی آن است، ممانعت از انجام حمله از بخش‌های تحت سلطه به جبهه داخلی رژیم صهیونیستی از دیگر مأموریت‌های این بخش است (همان).

ستاد ارتش رژیم صهیونیستی از چند بخش تشکیل شده است که عبارتند از:

۱. **شاخه آمادی (حمل و نقل و امدادسانی):** این بخش مسئول ارائه خدمات آمادی

برای تمامی یگان‌های ستاد بر اساس نیازها و مأموریت‌های آن است؛

۲. **شاخه عملیات:** مأموریت بخش عملیات ارتش در زمینه برنامه‌ریزی و راه‌اندازی

نیروهای ارتش رژیم صهیونیستی از طریق فرماندهی‌های محلی، فرماندهی نیروی هوایی، فرماندهی نیروی دریایی و سایر بخش‌های ستاد ارتش رژیم صهیونیستی است؛ این گروه مسئول تمامی عملیات‌های ستاد ارتش رژیم صهیونیستی است؛

۳. **شاخه اطلاعات نظامی:** این بخش جزئی از دستگاه جاسوسی در رژیم صهیونیستی

است؛ این بخش همچنین مسئول هشدار در مورد جنگ و حملات خارجی است و ارزیابی‌های اطلاعاتی داخلی را در عرصه‌های نظامی و سیاسی ارائه می‌دهد؛ این بخش همچنین اطلاعات جاسوسی را به بخش‌های مربوطه توزیع می‌کند و مسئول جمع‌آوری اطلاعات پیش‌دستانه در ارتش است؛

۴. **شاخه برنامه‌ریزی:** این بخش جزئی جدایی‌ناپذیر هیئت عمومی ستاد ارتش است و شاخه نظامی نیروهای زمینی را تشکیل می‌دهد؛

۵. **شاخه ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات:** مأموریت این بخش شامل تعیین سیاست‌های تکنولوژیکی و ارتباطاتی است؛ این بخش مسئول ارائه طرح‌های راه‌اندازی و تهیه فن‌آوری‌های مورد نیاز در عرصه ارتباطات و نیازهای پیشرفته فن‌آوری در ارتش رژیم صهیونیستی است؛

۶. **شاخه نیروی انسانی:** این بخش مسئول مدیریت و توسعه منابع انسانی در ارتش رژیم صهیونیستی از جمله فعالیت‌های آماده‌سازی عناصر برای خدمت سربازی است؛ این بخش انجام هماهنگی‌های مأموریت‌های لازم در راستای دستورات دولت و اقدامات اجرایی ارتش را نیز به عهده دارد (همان).

تقسیمات تسلیحاتی ارتش رژیم صهیونیستی شامل موارد زیر است:

۱. **نیروی هوایی:** این نیرو مسئول تأسیس و فعال‌سازی فعالیت‌های هوایی ارتش رژیم صهیونیستی است؛

۲. **نیروی زمینی (پیاده):** این بخش شامل نیروهای پیاده در قالب چندین لشکر نظامی است که ایجاد ساختار نیروهای زمینی ارتش رژیم صهیونیستی را برعهده دارد؛

۳. **نیروی دریایی:** این بخش مسئول ایجاد نیروی دریایی ارتش رژیم صهیونیستی و راه‌اندازی سامانه‌های مربوط به آن است؛

۴. **یگان‌های جدید ارتش رژیم صهیونیستی:** ارتش رژیم صهیونیستی همچنین بر اساس نتایجی که بعد از هر عملیات نظامی یا جنگ به‌دست می‌آورد، سعی در توسعه یگان‌ها و راهبردهای عملی خود به‌صورت دائمی دارد (همان).

تأسیسات و صنایع نظامی نهضت مقاومت فلسطین

نهضت مقاومت فلسطین فاقد تأسیسات و صنایع نظامی می‌باشد (پایگاه اطلاع‌رسانی دانشنامه

فلسطین، برخط).

رژیم اشغالگر قدس هر ساله چند میلیارد دلار از تجهیزات نظامی خود را به کشورهای دیگر جهان صادر می‌کند. کشورهای چین، هند و ایالات متحده آمریکا از جمله مشتریان کلان تجهیزات نظامی تولید شده در صنایع نظامی این رژیم هستند. رژیم اشغالگر قدس از دهه پنجاه میلادی برنامه هسته‌ای داشته است؛ اما دولت این رژیم هیچ‌گاه در اختیار داشتن جنگ‌افزار هسته‌ای را تأیید یا تکذیب نکرده است و در این رابطه «سیاست ابهام» را در پیش گرفته است؛ این کشور هم‌چنین با آن‌که عضو آژانس بین‌المللی انرژی اتمی است؛ اما هیچ‌گاه پیمان‌نامه منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای را امضا نکرده است. مرکز تحقیقات هسته‌ای نگب در ده کیلومتری شهر دیمونا قرار دارد که بر باور عمومی، بخش مهمی از «برنامه هسته‌ای رژیم اشغالگر قدس» را تشکیل می‌دهد. در سال ۱۹۸۶ یک تکنیسین هسته‌ای رژیم صهیونیستی برای اولین بار، اطلاعات و تصاویری محرمانه از داخل رآکتور دیمونا و کلاهک‌های اتمی رژیم صهیونیستی را در اختیار هفته‌نامه بریتانیایی سانندی‌تایمز قرار داد و به این ترتیب، مدارکی در تأیید حدس و گمان‌های موجود، در مورد زرادخانه هسته‌ای رژیم صهیونیستی را منتشر کرد. به نوشته هفته‌نامه دفاعی جینز رژیم اشغالگر قدس ششمین قدرت هسته‌ای جهان محسوب می‌شود؛ این هفته‌نامه هم‌چنین مدعی شده که رژیم صهیونیستی دارای ۱۰۰ تا ۳۰۰ کلاهک هسته‌ای است که از نظر تعداد دارا بودن کلاهک هسته‌ای با بریتانیا برابری می‌کند (همان).

تولیدات صنایع دفاعی رژیم اشغالگر قدس شامل موارد زیر می‌باشد:

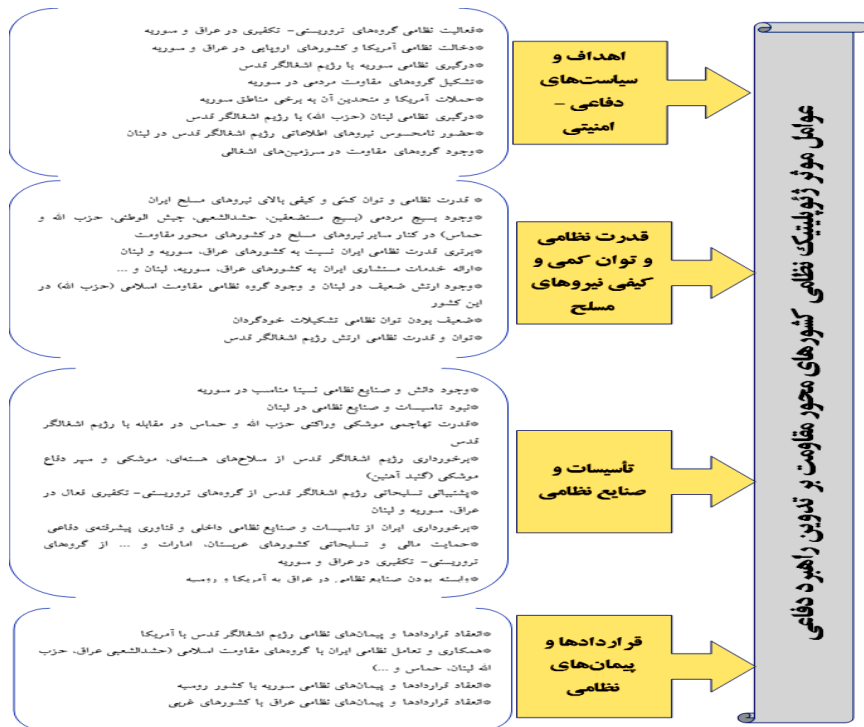
- برنامه ماهواره‌ای جاسوسی اوفک ۷ (أفق)؛
- جنگنده‌ها شامل: کفیر (بچه شیر)، نشیر (عقاب)، لاوی (شیر جوان)؛
- سلاح‌های خودکار شامل: ام-۴ کارابین، ام-۱۶، ام-۵۴، یوزی؛
- سلاح‌های ضد موشکی شامل: ختس (پیکان)؛
- پهپادها شامل: ایتان، سرچرا، هرمس ۱۵۰۰، هرمس بی ۴۵۰، هانتز، سامسون؛
- تانک‌ها شامل: باتون ام ۶۰، سنتوریون، مرکاوا، تی ۶۲؛
- نفربرها شامل: اخزایت، ام ۱۱۳، نجماهون، اکرب، زئیف (سازمان اطلاعات سپاه، ۱۳۹۱: ۴۴-۴۵).

قراردادها و پیمان‌های نظامی سرزمین فلسطین

نهیست مقاومت فلسطین فاقد قراردادها و پیمان‌های دفاعی و نظامی با کشورهای دیگر می‌باشد (دانشنامه فلسطین، برخط). متحد راهبردی اصلی تل‌آویو، آمریکا می‌باشد که رسماً امنیت رژیم صهیونیستی را تضمین نموده و کمک نظامی - اقتصادی قابل توجهی را به آن اختصاص می‌دهد. رژیم صهیونیستی در منطقه غرب آسیا متحدان حقیقی ندارد. روابط رژیم صهیونیستی با سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) به‌عنوان بزرگ‌ترین پیمان نظامی جهان از سال ۱۹۹۴ موسوم به «گفت‌وگوی مدیترانه‌ای» آغاز شد (همان: ۱۸۵).

تحلیل مقایسه عوامل ژئوپلیتیک نظامی

۱. همه کشورهای محور مقاومت فاقد تأسیسات نظامی بوده؛ اما کشور ج.ا.ایران و رژیم اشغالگر قدس از وضعیت مناسب در این زمینه برخوردار است.
۲. کشور عراق دارای قراردادها و پیمان‌های نظامی بیشتری نسبت به سایر کشورهای محور مقاومت دارد.

چارچوب مفهومی تحقیق

با توجه به داده‌های مرتبط با مفاهیم، مبانی نظری و محیط‌شناسی پژوهش به شرح یاد شده در مجموع بیست و هفت عامل ژئوپلیتیک نظامی مربوط به کشورهای محور مقاومت در منطقه غرب آسیا که در تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ا. مؤثر می‌باشند در قالب مؤلفه‌های کلان چهارگانه ژئوپلیتیک نظامی احصاء و استخراج گردید که در چارچوب مفهومی تحقیق (شکل فوق) نشان داده شده است.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق از نوع کاربردی و با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی انجام و گردآوری اطلاعات نیز با استفاده از روش کتابخانه‌ای و تحقیقات میدانی صورت پذیرفته است. با توجه به تخصصی بودن موضوع تحقیق و محدودیت افراد خبره و صاحب‌نظر مرتبط با مسائل ژئوپلیتیک در حوزه تحقیق، جامعاً آماری از بین خبرگان نظامی و غیرنظامی با ویژگی‌های از قبیل؛ دارای سابقه خدمت در مشاغل راهبردی، دارای آثار علمی و پژوهشی در زمینه مورد بررسی، آشنا به محیط مورد مطالعه، برخوردار از آشنایی مناسب با مسائل راهبردی دفاعی و ژئوپلیتیک، دارای حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی‌ارشد و دارای سابقه خدمت در مشاغل سفیر، کاردار، وابسته نظامی و یا مستشار نظامی در یکی از کشورهای محور مقاومت به تعداد پنجاه نفر برآورد شده است؛ بنابراین با توجه به محدود بودن تعداد جامعه آماری، حجم نمونه آماری نیز به همان تعداد پنجاه نفر می‌باشد که به صورت روش نمونه‌گیری تمام شمار به آنان رجوع شده است. قلمرو تحقیق از لحاظ موضوعی مشتمل بر بررسی موضوعات مرتبط با عوامل ژئوپلیتیک نظامی و راهبرد دفاعی و از نظر زمانی با فرض ثبات نسبی شرایط محیطی تا افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ و از نظر مکانی شامل جغرافیایی کشورهای محور مقاومت (ج.ا.ایران، عراق، سوریه، لبنان و سرزمین فلسطین) در منطقه غرب آسیا می‌باشد. در تحلیل داده‌ها از روش‌های کمی آماری توصیفی و جداول توزیع فراوانی داده‌ها، محاسبه میانگین و رتبه‌بندی داده‌ها و

آزمون مقدار خبی ۲ جهت اطمینان از سطح معناداری پاسخ حجم نمونه آماری برای احصاء عوامل ژئوپلیتیک نظامی مؤثر کشورهای محور مقاومت بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران استفاده شده است و در ادامه با استفاده از روش سوات و ارزیابی جداول ماتریس محیط‌های داخلی و خارجی، به تفکیک به احصاء نقش‌های چهارگانه عوامل ژئوپلیتیک نظامی مذکور در قالب بسترهای فرصت آفرین و تهدیدزا، قوت‌ها و ضعف‌ها که در تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران مؤثر می‌باشند، پرداخته شده است. پس از تهیه پرسشنامه اولیه تحقیق و با رجوع به برخی از افراد خبره و صاحب‌نظر مرتبط با موضوع و اخذ نظرات مشورتی آنان، نسبت به انجام اصلاحات شکلی و محتوایی اقدام و سپس پرسشنامه نهایی تحقیق، در قالب ۲۷ سؤال بسته و یک سؤال باز تنظیم و طراحی گردید و متعاقب آن بین جامعه نمونه آماری توزیع گردید. برای روایی پرسشنامه از روش ضریب لاوشه یا همان CVR استفاده شده که با توجه به این‌که تعداد خبرگان و نظردهندگان برای این ارزیابی ۱۲ نفر بودند، حداقل مقدار CVR قابل قبول، بایستی بزرگ‌تر یا برابر $0/7$ باشد؛ بنابراین با توجه به محاسبات انجام گرفته ضریب لاوشه، سؤالات ۲۷ گانه عوامل ژئوپلیتیک نظامی دارای ضریب لاوشه بالاتر از $0/7$ بودند که نشان‌دهنده روایی و اعتبار بالای پرسش‌نامه می‌باشد؛ همچنین برای پایایی پرسش‌نامه این تحقیق از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده که ضریب آن معادل $0/96$ بوده است؛ بنابراین با عنایت به این‌که محاسبه این ضریب مذکور بالاتر از $0/75$ می‌باشد در نتیجه پرسش‌نامه تحقیق از پایایی برخوردار است.

یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌های مرتبط با سؤال اول تحقیق: عوامل ژئوپلیتیک نظامی مؤثر کشورهای محور مقاومت بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران در منطقه غرب آسیا کدام‌اند؟

جدول ۱: رتبه‌بندی عوامل ژئوپلیتیک نظامی مؤثر کشورهای محور مقاومت بر تدوین راهبرد دفاعی

رتبه	عوامل نظامی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	رتب
۱	قدرت نظامی و توان کمی و کیفی بالای نیروهای مسلح ایران	۲۹	۱۷	۴	۰	۰	۵۰
		۵۸	۳۴	۸	۰	۰	۱۰۰
۲	برخورداداری ایران از تأسیسات و صنایع نظامی داخلی و فناوری پیشرفته دفاعی	۲۹	۱۸	۳	۰	۰	۵۰
		۵۸	۳۶	۶	۰	۰	۱۰۰
۳	وجود بسیج مردمی (بسیج مستضعفین، حشدالشعبی، جیش‌الوطنی، حزب‌الله و حماس) در کنار سایر نیروهای مسلح در کشورهای محور مقاومت	۳۹	۱۱	۰	۰	۰	۵۰
		۷۸	۲۲	۰	۰	۰	۱۰۰
۴	برتری قدرت نظامی ج.ا.ایران نسبت به کشورهای عراق، سوریه و لبنان	۲۷	۱۴	۹	۰	۰	۵۰
		۵۴	۲۸	۱۸	۰	۰	۱۰۰
۵	ارائه خدمات مستشاری ج.ا.ایران به کشورهای عراق، سوریه، لبنان و ...	۳۳	۱۶	۱	۰	۰	۵۰
		۶۶	۳۲	۲	۰	۰	۱۰۰
۶	همکاری و تعامل نظامی ج.ا.ایران با گروه‌های مقاومت اسلامی (حشدالشعبی عراق، حزب‌الله لبنان، حماس و ...)	۳۳	۱۷	۰	۰	۰	۵۰
		۶۶	۳۴	۰	۰	۰	۱۰۰
۷	وابسته بودن صنایع نظامی در عراق به آمریکا و روسیه	۹	۲۵	۱۵	۱	۰	۵۰
		۱۸	۵۰	۳۰	۲	۰	۱۰۰
۸	انعقاد قراردادهای پیمان‌های نظامی عراق با کشورهای غربی	۸	۳۳	۸	۱	۰	۵۰
		۱۶	۶۶	۱۶	۲	۰	۱۰۰
۹	فعالیت نظامی گروه‌های تروریستی - تکفیری در عراق و سوریه	۲۰	۱۹	۱۰	۱	۰	۵۰
		۴۰	۳۸	۲۰	۲	۰	۱۰۰
۱۰	دخالت نظامی آمریکا و کشورهای اروپایی در عراق و سوریه	۱۷	۲۸	۴	۱	۰	۵۰
		۳۴	۵۶	۸	۲	۰	۱۰۰
۱۱	حمایت مالی و تسلیحاتی کشورهای عربستان، امارات و ... از گروه‌های تروریستی - تکفیری در عراق و سوریه	۱۵	۲۵	۷	۳	۰	۵۰
		۳۰	۵۰	۱۴	۶	۰	۱۰۰

ردیف	عوامل نظامی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	کل
۱۲	وجود دانش و صنایع نظامی نسبتاً مناسب در سوریه	۷	۲۵	۱۵	۳	۰	۵۰
		۱۴	۵۰	۳۰	۶	۰	۱۰۰
۱۳	انعقاد قراردادهای و پیمان‌های نظامی سوریه با کشور روسیه	۱۰	۳۱	۹	۰	۰	۵۰
		۲۰	۶۲	۱۸	۰	۰	۱۰۰
۱۴	درگیری نظامی سوریه با رژیم اشغالگر قدس	۱۲	۲۵	۱۰	۳	۰	۵۰
		۲۴	۵۰	۲۰	۶	۰	۱۰۰
۱۵	تشکیل گروه‌های مقاومت مردمی در سوریه	۲۳	۲۳	۱	۳	۰	۵۰
		۴۶	۴۶	۲	۶	۰	۱۰۰
۱۶	حملات آمریکا و متحدین آن به برخی مناطق سوریه	۱۳	۱۸	۱۵	۴	۰	۵۰
		۲۶	۳۶	۳۰	۸	۰	۱۰۰
۱۷	وجود ارتش ضعیف در لبنان و وجود گروه نظامی مقاومت اسلامی (حزب‌الله) در این کشور	۱۸	۱۹	۹	۴	۰	۵۰
		۳۶	۳۸	۱۸	۸	۰	۱۰۰
۱۸	نبود تأسیسات و صنایع نظامی در لبنان	۶	۲۶	۱۴	۴	۰	۵۰
		۱۲	۵۲	۲۸	۸	۰	۱۰۰
۱۹	درگیری نظامی لبنان (حزب‌الله) با رژیم اشغالگر قدس	۴	۲۴	۲۲	۴	۰	۵۰
		۸	۴۸	۴۴	۸	۰	۱۰۰
۲۰	حضور نامحسوس نیروهای اطلاعاتی رژیم اشغالگر قدس در لبنان	۱۵	۲۱	۱۳	۱	۰	۵۰
		۳۰	۴۲	۲۶	۲	۰	۱۰۰
۲۱	ضعیف بودن توان نظامی تشکیلات خودگردان	۶	۲۳	۱۹	۲	۰	۵۰
		۱۲	۴۶	۳۸	۴	۰	۱۰۰
۲۲	قدرت تهاجمی موشکی و راکتی حزب‌الله و حماس در مقابله با رژیم اشغالگر قدس	۲۵	۲۳	۲	۰	۰	۵۰
		۵۰	۴۶	۴	۰	۰	۱۰۰
۲۳	وجود گروه‌های مقاومت در سرزمین‌های اشغالی	۲۸	۱۴	۸	۰	۰	۵۰
		۵۶	۲۸	۱۶	۰	۰	۱۰۰
۲۴	توان و قدرت نظامی ارتش رژیم اشغالگر قدس	۲۳	۲۲	۴	۱	۰	۵۰
		۴۶	۴۴	۸	۲	۰	۱۰۰
۲۵	انعقاد قراردادهای و پیمان‌های نظامی رژیم اشغالگر قدس با آمریکا	۲۳	۲۳	۱	۳	۰	۵۰
		۴۶	۴۶	۲	۶	۰	۱۰۰

رتبه	عوامل نظامی	رتبه	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	رتبه
۲۶	برخورداری رژیم اشغالگر قدس از سلاح‌های هسته‌ای، موشکی و سپر دفاع موشکی (گنبد آهنین)	۲۴	۲۳	۳	۰	۰	۵۰	
	درصد	۴۸	۴۶	۶	۰	۰	۱۰۰	
۲۷	پشتیبانی تسلیحاتی رژیم اشغالگر قدس از گروه‌های تروریستی - تکفیری فعال در عراق، سوریه و لبنان	۱۷	۱۶	۶	۱۱	۰	۵۰	
	درصد	۳۴	۳۲	۱۲	۲۲	۰	۱۰۰	

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشخص است عامل شماره ۳ با بیشترین امتیاز رتبه اول و عامل شماره ۱۸ با کم‌ترین امتیاز در رتبه ۲۷ قرار دارد.

جدول ۲: آزمون خی دو عوامل ژئوپلیتیک نظامی

۵۰	تعداد آمار
۴۰۹/۰۸	مقدار خی دو
۰	سطح معناداری

همان‌طور که جدول (۱) مربوط به آزمون فریدمن برای عوامل نظامی نشان می‌دهد با توجه به این‌که مقدار سطح معناداری کوچکتر از $0/05$ می‌باشد، فرض H_0 (تمامی عوامل دارای رتبه یکسانی می‌باشند) رد می‌شود و فرض H_1 (حداقل دو عامل وجود دارد که با هم اختلاف رتبه دارند) برای تمام ۲۷ عامل نظامی احصاء شده در این تحقیق تأیید می‌گردد.

تحلیل داده‌های سؤال دوم تحقیق: مهم‌ترین بسترهای فرصت‌آفرین و تهدیدزا، قوت‌ها و ضعف‌های مرتبط با مسائل دفاعی پیش‌روی ج.ا.ایران منبث از عوامل ژئوپلیتیک نظامی کشورهای محور مقاومت چیست؟

جدول ۳: اولویت‌بندی عوامل ژئوپلیتیک نظامی فرصت‌آفرین براساس میانگین

رتبه	عوامل فرصت	حداقل مقادیر	حداکثر مقادیر	انحراف معیار	میانگین
1	وجود بسیج مردمی (بسیج مستضعفین، حشدالشعبی، جیش‌الوطنی، حزب‌الله و حماس) در کنار سایر نیروهای مسلح در کشورهای محور مقاومت	1	4	0.885	4.78
2	همکاری و تعامل نظامی ج.ا.ایران با گروه‌های مقاومت اسلامی (حشدالشعبی عراق، حزب‌الله لبنان، حماس و ...)	1	4	0.584	4.66
3	ارائه خدمات مستشاری ج.ا.ایران به کشورهای عراق، سوریه، لبنان و ...	1	4	0.978	4.64
4	قدرت تهاجمی موشکی و راکتی حزب‌الله و حماس در مقابله با رژیم اشغالگر قدس	1	4	0.839	4.46
5	درگیری نظامی لبنان (حزب‌الله) با رژیم اشغالگر قدس	1	4	0.463	4.4
6	وجود گروه‌های مقاومت در سرزمین‌های اشغالی	1	4	0.72	4.4
7	برتری قدرت نظامی ج.ا.ایران نسبت به کشورهای عراق، سوریه و لبنان	1	4	1.001	4.36
8	تشکیل گروه‌های مقاومت مردمی در سوریه	1	4	1.015	4.26
9	انعقاد قراردادهای و پیمان‌های نظامی سوریه با کشور روسیه	3	4	0.37	4.02
10	وجود ارتش ضعیف در لبنان و وجود گروه نظامی مقاومت اسلامی (حزب‌الله) در این کشور	1	4	0.768	4.02
11	درگیری نظامی سوریه با رژیم اشغالگر قدس	1	4	0.757	3.86
12	وجود دانش و صنایع نظامی نسبتاً مناسب در سوریه	1	4	0.861	3.72
13	نبود تأسیسات و صنایع نظامی در لبنان	1	4	0.82	3.68

همان‌گونه که جدول (۳) نشان می‌دهد، مقدار انحراف معیار تمامی ۱۳ عامل فرصت قابل قبول می‌باشد. از بین عوامل فرصت احصاء شده، بالاترین مقدار میانگین (۴,۷۸) بر اساس نظر پاسخ‌دهندگان به عامل وجود بسیج مردمی (بسیج مستضعفین، حشدالشعبی، جیش‌الوطنی، حزب‌الله و حماس) در کنار سایر نیروهای مسلح در کشورهای محور

مقاومت و همچنین پایین‌ترین مقدار میانگین (۳,۷۲) بر اساس نظر پاسخ‌دهندگان به عامل وجود دانش و صنایع نظامی نسبتاً مناسب در سوریه اختصاص یافته است.

جدول ۴: اولویت‌بندی عوامل ژئوپلیتیک نظامی تهدیدزا بر اساس میانگین

رتبه	عوامل تهدید	حداقل مقادیر	حداکثر مقادیر	انحراف معیار	میانگین
1	برخورداری رژیم اشغالگر قدس از سلاح‌های هسته‌ای، موشکی و سپر دفاع موشکی (گنبد آهنین)	2	4	0.396	4.36
2	توان و قدرت نظامی ارتش رژیم اشغالگر قدس	1	4	0.48	4.34
3	انعقاد قراردادهای و پیمان‌های نظامی رژیم اشغالگر قدس با آمریکا	1	4	0.505	4.32
4	دخالت نظامی آمریکا و کشورهای اروپایی در عراق و سوریه	1	4	0.463	4.22
5	فعالیت نظامی گروه‌های تروریستی - تکفیری در عراق و سوریه	3	4	0.198	4.16
6	حمایت مالی و تسلیحاتی کشورهای عربستان، امارات و ... از گروه‌های تروریستی - تکفیری در عراق و سوریه	3	4	0.24	4.04
7	حضور نامحسوس نیروهای اطلاعاتی رژیم اشغالگر قدس در لبنان	1	4	0.444	4
8	انعقاد قراردادهای و پیمان‌های نظامی عراق با کشورهای غربی	2	4	0.314	3.96
9	وابسته بودن صنایع نظامی در عراق به آمریکا و روسیه	2	4	0.364	3.84
10	حملات آمریکا و متحدین آن به برخی مناطق سوریه	3	4	0.141	3.8
11	پشتیبانی تسلیحاتی رژیم اشغالگر قدس از گروه‌های تروریستی - تکفیری فعال در عراق، سوریه و لبنان	1	4	0.424	3.78
12	ضعیف‌بودن توان نظامی تشکیلات خودگردان	1	4	0.658	3.66

همان‌گونه که جدول (۴) نشان می‌دهد، مقدار انحراف معیار تمامی ۱۲ عامل تهدید قابل قبول می‌باشد؛ از بین عوامل تهدید احصاء شده، بالاترین مقدار میانگین (۴,۳۶) بر اساس نظر پاسخ‌دهندگان به عامل برخورداری رژیم اشغالگر قدس از سلاح‌های هسته‌ای، موشکی

و سپر دفاع موشکی (گنبد آهنین) و همچنین پایین‌ترین مقدار میانگین (۳,۶۶) بر اساس نظر پاسخ‌دهندگان به عامل ضعیف بودن توان نظامی تشکیلات خودگردان اختصاص یافته است.

جدول ۵: اولویت‌بندی عوامل ژئوپلیتیک نظامی قوت‌زا بر اساس میانگین

ردیف	عوامل قوت	حداقل مقادیر	حداکثر مقادیر	انحراف معیار	میانگین
۱	برخورداری ایران از تأسیسات و صنایع نظامی داخلی و فناوری پیشرفته دفاعی	۱	۲	۰,۶۱	۴,۵۲
۲	قدرت نظامی و توان کمتی و کیفی بالای نیروهای مسلح ایران	۱	۳	۰,۶۵	۴,۵

همان‌گونه که جدول (۵) نشان می‌دهد، مقدار انحراف معیار تمامی ۲ عامل قوت قابل قبول می‌باشد.

بر اساس نظر خبرگان عوامل ژئوپلیتیک نظامی ضعف‌آفرین احصاء نگردید.

نتیجه‌گیری

با توجه به گردآوری داده‌ها و تجزیه و تحلیل پیش گفته، می‌توان در پاسخ به سؤالات تحقیق مبنی بر، تعیین عوامل ژئوپلیتیک نظامی مؤثر کشورهای محور مقاومت و تبیین نقش‌های چهارگانه (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) آن‌ها بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران به شرح جدول شماره (۶) ذیل نتیجه‌گیری نمود.

جدول ۶: عوامل ژئوپلیتیک نظامی مؤثر کشورهای محور مقاومت و نقش آن‌ها بر تدوین راهبرد دفاعی ج.ا.ایران (به ترتیب میانگین)

ردیف	عوامل ژئوپلیتیک نظامی	میانگین	نقش‌های چهارگانه			
			فوز	صنفر	فارس	فهد
1	وجود بسیج مردمی (بسیج مستضعفین، حشدالشعبی، جیش‌الوطنی، حزب‌الله و حماس) در کنار سایر نیروهای مسلح در کشورهای محور مقاومت	4.78	*			
2	همکاری و تعامل نظامی ج.ا.ایران با گروه‌های مقاومت اسلامی (حشدالشعبی عراق، حزب‌الله لبنان، حماس و ...)	4.66	*			
3	ارائه خدمات مستشاری ج.ا.ایران به کشورهای عراق، سوریه، لبنان و ...	4.64	*			
4	قدرت تهاجمی موشکی و راکتی حزب‌الله و حماس در مقابله با رژیم اشغالگر قدس	4.52	*			
5	درگیری نظامی لبنان (حزب‌الله) با رژیم اشغالگر قدس	4.5	*			
6	وجود گروه‌های مقاومت در سرزمین‌های اشغالی	4.46	*			
7	برتری قدرت نظامی ج.ا.ایران نسبت به کشورهای عراق، سوریه و لبنان	4.4	*			
8	تشکیل گروه‌های مقاومت مردمی در سوریه	4.4	*			
9	انعقاد قراردادهای پیمان‌های نظامی سوریه با کشور روسیه	4.36	*			
10	وجود ارتش ضعیف در لبنان و وجود گروه نظامی مقاومت اسلامی (حزب‌الله) در این کشور	4.36	*			
11	درگیری نظامی سوریه با رژیم اشغالگر قدس	4.34	*			
12	وجود دانش و صنایع نظامی نسبتاً مناسب در سوریه	4.32	*			
13	برخورداری رژیم اشغالگر قدس از سلاح‌های هسته‌ای، موشکی و سپر دفاع موشکی (گنبد آهنین)	4.26	*			
14	توان و قدرت نظامی ارتش رژیم اشغالگر قدس	4.22	*			
15	انعقاد قراردادهای پیمان‌های نظامی رژیم اشغالگر قدس با آمریکا	4.16	*			
16	دخالت نظامی آمریکا و کشورهای اروپایی در عراق و سوریه	4.04	*			
17	فعالیت نظامی گروه‌های تروریستی - تکفیری در عراق و سوریه	4.02	*			

ردیف	نقش‌های چهارگانه			بهره‌مندی	عوامل ژئوپلیتیک نظامی	ردیف
	فرماندهی	توسعه	ضرب			
*				4.02	حمایت مالی و تسلیحاتی کشورهای عربستان، امارات و ... از گروه‌های تروریستی - تکفیری در عراق و سوریه	18
*				4	حضور نامحسوس نیروهای اطلاعاتی رژیم اشغالگر قدس در لبنان	19
*				3.96	انعقاد قراردادهای پیمان‌های نظامی عراق با کشورهای غربی	20
*				3.86	وابسته بودن صنایع نظامی در عراق به آمریکا و روسیه	21
*				3.84	حملات آمریکا و متحدین آن به برخی مناطق سوریه	22
*				3.8	پشتیبانی تسلیحاتی رژیم اشغالگر قدس از گروه‌های تروریستی - تکفیری فعال در عراق، سوریه و لبنان	23
*				3.78	ضعیف بودن توان نظامی تشکیلات خودگردان	24
	*			3.72	نبود تأسیسات و صنایع نظامی در لبنان	25
			*	3.68	برخوردارای ایران از تأسیسات و صنایع نظامی داخلی و فناوری پیشرفته دفاعی	26
			*	3.66	قدرت نظامی و توان کمی و کیفی بالای نیروهای مسلح ایران	27

پیشنهادها

- استفاده طراحان دفاعی کشور از موقعیت فعلی ج.ا.ایران برای ارتقاء مؤلفه‌های قدرت ملی؛
- تهیه و تدوین برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برای استفاده بهینه از موقعیت راهبردی کشور ج.ا.ایران؛
- تهیه لایحه در دولت و تصویب توسط مجلس شورای اسلامی برای ایجاد و ارتقاء پیمان‌های دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران با کشورهای محور مقاومت؛
- تهیه طرح‌ها، دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها و برنامه‌های اجرایی برای ایجاد و ارتقاء پیمان‌های دفاعی - امنیتی با کشورهای محور مقاومت؛

- فراهم نمودن زمینه‌های تقویت پیمان‌های دفاعی - امنیتی در سطح نیروهای مسلح کشورهای محور مقاومت؛
- استفاده از پیوستگی جغرافیایی کشورهای محور مقاومت برای تأمین امنیت ملی ج.ا.ا؛
- استفاده از وجود دشمن مشترک برای تقویت بنیه‌های دفاعی کشورهای محور مقاومت.

فهرست منابع و مآخذ

- بیک، علی‌اصغر (۱۳۹۵)، «تأثیر عوامل ژئوپلیتیک دریای خزر بر راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران»، رساله دکتری، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی (۱۳۷۶)، «لبنان»، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی (۱۳۹۲)، «سوریه»، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- چگینی، حسن (۱۳۸۴)، «نظام مدیریت استراتژیک دفاعی»، ج اول و دوم، تهران: نشر آجا.
- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، «اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک»، مشهد: انتشارات پاپلی.
- حافظ‌نیا، محمدرضا؛ رشید، غلامعلی؛ پرهیزکار، اکبر؛ افشردی، محمدحسین (۱۳۸۶)، «الگوی نظری طراحی راهبرد دفاعی مبتنی بر عوامل ژئوپلیتیکی»، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، س سوم، ش دوم.
- صفوی، سیدیحیی (۱۳۸۱)، «مقدمه‌ای بر جغرافیای نظامی ج.ا.ایران»، ج اول، چ دوم، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- مطالعات گروهی (۱۳۸۷)، «تهدیدات قدرت ملی شاخص‌ها و ابعاد»، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- گلی‌زواره، غلامرضا (۱۳۸۸)، «شناخت کشورهای اسلامی و نواحی مسلمان نشین جهان»، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- معاونت اطلاعات راهبردی سپاه (۱۳۹۶)، «برآورد اطلاعات راهبردی عراق»، تهران.
- معاونت اطلاعات راهبردی سپاه (۱۳۹۷)، «کتاب پایه عراق»، تهران.
- هاشمی، سید مصطفی و همکاران (۱۳۹۵)، «بررسی عوامل مؤثر ژئوپلیتیک عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی، ش ۲۸.
- نودری، فضل‌الله (۱۳۹۱)، رساله دکتری «تعیین عوامل ژئوپلیتیک حوزه دریای عمان و تأثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی-امنیتی ج.ا.ایران»، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- نودری، فضل‌الله (۱۳۹۲)، «ژئوپلیتیک حوزه دریای عمان»، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
- سایت‌های اینترنتی
- خبرگزاری تسنیم.
- خبرگزاری تابناک.
- پایگاه اطلاع‌رسانی دانشنامه فلسطین.
- پایگاه اطلاع‌رسانی مؤسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام
- میرهادی، محمد (۱۳۹۶)، «محور مقاومت اسلامی، ابعاد و مؤلفه‌ها»، قابل دسترسی در پایگاه الوقت.

